

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 17 mars 1917 kl. $\frac{1}{2}$ 12 f. m.

*Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7,
i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående åtgärder för underlättande av möjlig-
heterna till utbildning för begåvade men obemedlade lär-
jungar vid offentliga läroanstalter.*

I en motion, nr 306, avgiven av herr *Tengdahl*, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning om vad som från statens sida kan göras för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

I en annan motion, nr 203, väckt av herr *Runefors*, hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag angående åtgärder för underlättande av möjligheterna till utbildning för begåvade men obemedlade lärjungar vid offentliga läroanstalter av olika slag.

Då dessa motioner i allt väsentligt överensstämma med varandra med hänsyn till slutyrkandena, har utskottet ansett sig böra behandla dem i ett sammanhang.

Med avseende på vad motionärerna anfört till stöd för sina förslag tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Vid förra årets riksdag väcktes av herr *Tengdahl* en motion, i vilken hemställdes, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av, vad som genom donationer eller annorledes för närvarande må vara åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter

*Herr
Tengdahls
motion
1916.*

av skilda slag samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Denna motion hänvisades till andra kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan utskottet i sitt med anledning av denna motion avgivna utlåtande och under hänvisning till befintlig statistik på området erinrat om, vad som genom donationer m. m. vore åtgjort i det av motionären framhållna syftet, yttrade utskottet:

»Utskottet anser det syfte, som uppbär motionen, vara synnerligen behjärtansvärt, och denna uppfattning överensstämmer med vad andra kammarens första tillfälliga utskott i anledning av herr Palmstiernas motion vid 1914 års senare riksdag anförde i ett utlåtande, som icke blev föremål för någon anmärkning från kammarens sida. Utskottet anser sig dock böra framhålla, att, därest studiemöjligheterna underlättas för obemedlad men verkligt begåvad ungdom, borde samtidigt, genom skärpning av fordringarna på vissa skolstadier, möjligheterna till framkomst på studiebanan försvåras för dem, som sakna fallenhet för ett allvarligt studiearbete, emedan eljest den av motionären föreslagna åtgärden kunde föranleda alltför stor tillströmning till de lärda banorna. Andra kammarens första tillfälliga utskott yttrade härom i sitt ovannämnda utlåtande i anledning av herr Palmstiernas motion, som huvudsakligen avsåg understöd genom lån, följande: »Vidare synes för närvarande tillströmningen till våra högskolor vara högst betydlig, och det lär väl svårligen kunna bestridas, att denna tillströmning åtminstone icke skulle minskas, om möjligheten för de studerande att på bekväma och goda villkor erhålla studielån ökades.»

För att fylla sin uppgift måste tydligen en statens stipendiefond för här ifrågavarande ändamål kräva mycket stora uppoffringar från statens sida. Dessa uppoffringar skulle dock för framtiden avsevärt kunna minskas, om den tanke, som motionären i förevarande fråga framhållit och som kommit till uttryck i andra kammarens första tillfälliga utskotts ovannämnda utlåtande, nämligen att de understödstagare, som här avses, borde förbindas att helt eller åtminstone till en del återbetala understöden enligt särskilt i detta syfte upprättade grunder.»

Utlåtandet utmynnade i en hemställan, som överensstämmer med motionärens slutyrkande i den nu i år föreliggande motionen, och denna utskottets hemställan bifölls av andra kammaren.

I första kammaren avslogs en från samma kammarens första tillfälliga utskott avgiven hemställan, som i huvudsak överensstämde med andra kammarens beslut.

*Herr
Tengdahls
motion
1917.*

Vid innevarande riksdag har herr Tengdahl avlämnat en motion med den hemställan, som ovan är angiven. Enligt herr Tengdahls uppfattning grundades föregående riksdag majoritetens i första kammaren motstånd mot det då föreliggande förslaget, att döma av debatten, huvudsakligen på två skäl: dels skulle ett understödjande av fattiga, begåvade lärjungar

vid högre undervisningsanstalter medföra en stark överproduktion av de litterata yrkenas representanter i vårt samhälle, dels vore det ej svårt för de verkliga begåvningarna att göra sig gällande i vårt land, även om de härstammade från de lägsta samhällslagren; härtill kommo så farhågor för, att uppoffringarna från statens sida skulle bli alltför stora. Motionären uttalar emellertid som sin åsikt, att detta första kammarens motstånd till stor del vore beroende på en missuppfattning av motionen.

Herr *Runefors* motion går, som ovan är antytt, väsentligen i samma riktning som herr *Tengdahls*. Herr *Runefors* håller före, att det åsyftade målet borde nås icke genom utdelande av stipendier utan genom studielån, och är därmed inne på samma tankeriktning, som framträtt såväl i herr *Tengdahls* motioner i ämnet i år och i fjol som också i herr *Palmstiernas* motion nr 215 vid 1914 års senare riksdag angående utredning och förslag i fråga om beredande genom statens försorg av studielån åt mindre bemedlade studenter, vilken motion behandlades av andra kammarens första tillfälliga utskott.

Herr
Runefors
motion.

Under debatten i första kammaren förra året angående utbildningsmöjligheterna för fattiga studerande yttrades bland annat: »Om något drag i vårt svenska samhälle är klart och säkert, så är det nog det, att där råder en osedvanligt stark ståndscirkulation, och att den går regelbundet i riktning från de praktiska yrkena till de litterata». Då, såvitt utskottet har sig bekant, några detaljerade undersökningar icke blivit verkställda rörande omfattningen av den s. k. ståndscirkulationen i vårt land, blir ett påstående som det ovan anförda svårt att vare sig styrka eller vederlägga. Sådana undersökningar måste under alla förhållanden bliva förenade med betydande, måhända oöverbanneliga, svårigheter och ännu vanskligare blir det att med varandra jämföra förhållandena i vårt land och i övriga länder på detta område. Visserligen torde det vara en mycket utbredd uppfattning, att ståndscirkulationen är starkare hos oss än hos andra folk, men några objektiva grunder för riktigheten av en sådan uppfattning har man dock icke presterat.

Utskottet.

För övrigt är frågan om ståndscirkulationens livlighet av mindre vikt för det föreliggande ärendets bedömande. Den fråga, det här framför allt gäller, är, om fattiga barn ha *samma* möjligheter som barn av rika föräldrar att få befintliga anlag utvecklade. Huru naturanlag av olika slag — teoretiska, praktiska, konstnärliga o. s. v. — äro fördelade inom samhällets olika lager, torde ingen statistik mäka upplysa, men så mycket

torde dock den dagliga erfarenheten visa, att de ingalunda äro något klassprivilegium utan framtråda inom alla skikt av befolkningen.

Vad universiteten angår, har man trott sig kunna beräkna, att minst $\frac{2}{3}$ av samtliga studenter i våra dagar komma från de ekonomiskt svagaste samhällslagren. Men därmed är dock ingalunda uppvisat, att barn av fattiga föräldrar med hänsyn till utbildningsmöjligheter befinna sig i en lika förmånlig ställning som barn, tillhörande bättre situerade familjer. Härtill erfordras en annan, kompletterande utredning: antalet välsituerade studerande bör nämligen ställas i relation till antalet välsituerade i landet i dess helhet, och antalet fattiga studerande till antalet fattiga i allmänhet. En sådan undersökning torde otvivelaktigt komma att utfalla till de burgnare och förmögnare samhällslagrens förmån.

Att barn av fattiga föräldrar icke sällan nå upp till framstående poster inom samhället är ett allmänt känt sakförhållande. Ofta rycka de då in i de luckor, som uppkomma av den grund, att den bildade klassen icke förmår att rekrytera sig själv. Sannolikt skulle dock en fullt obunden tävlan på dessa områden medföra, att begåvningarna från de fattiga hemmen i större omfattning än hittills kunde göra sig gällande inom samhällslivet.

Det klagas över att de banor, som kräva särskild teoretisk utbildning, redan äro överfyllda, att tillströmningen till universiteten är oroväckande stark, och att detta lätt kan leda till litterärt proletariat, läkareproletariat och andra sådana missförhållanden. Andra kammarens första tillfälliga utskott har vid olika tillfällen behjärtat denna synpunkt, varpå det ovan citerade utlåtandet av utskottet förra året lämnar bevis.

Att tillströmningen till universiteten för närvarande är så stark, torde måhända just bero därpå, att enligt mångas uppfattning fordringarna i studentexamen synas vara mindre än för exempelvis 30 eller 40 år sedan, med den betänkliga påföljd, att de, som nu avlägga sin maturitetsexamen, lämna läroverken med säkerligen i allmänhet mindre solida kunskaper än som för några årtionden sedan var fallet. Realskoleexamen har icke visat sig infria de löften om sänkning av studentnumerären, som man vid dess inrättande hoppades på.

Att ett lands yppersta tillgångar icke ligga på det yttre materiella området utan bestå i de rent personliga krafterna, torde vara alldeles obestridligt, och därför blir det en av samhällets främsta uppgifter att tillvarataga, vårda och utveckla dessa krafter. Ingen lär betvivla, att det finnes rika anlag och begåvningar inom de bredare lagren, som i många fall icke nå sin fulla utveckling och icke helt förmå göra sig gällande,

därför att de icke kommit i åtnjutande av det för anlagens utveckling nödiga ekonomiska understödet.

På grund av vad utskottet sålunda anført, får utskottet, i anledning av herr Tengdahls motion nr 306 och herr Runefors motion nr 203 hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag angående åtgärder för underlättande av möjligheterna till utbildning för begåvade men obemedlade lärjungar vid offentliga läroanstalter av olika slag.

Stockholm den 9 mars 1917.

På utskottets vägnar:

S. WELIN.

Vid förevarande ärendes slutbehandling hava närvarit: herrar *Welin, Andersson* i Skräddene, *Långström, Rydholm, Olsson* i Ramsta, *Julin, Svensson* i Torlarp, *Gustafsson* och *Sigfrid*.
